

'Ik denk steeds: in Jenaplan zit dit al'

Larissa Rand en Nanouk Teensma over 2032

Geert Bors

Op Antonius Abt in Engelen kwamen Larissa Rand en Nanouk Teensma bij elkaar voor een dialoog over de toekomstbestendigheid van Jenaplan. Het werd een gesprek vol prachtige praktijkvoorbeelden en enthousiaste ambities, om Jenaplan naar 2032 te brengen. En ver daar voorbij. Larissa: 'Juist omdat bij Jenaplan het concept zo sterk is, schep je de ruimte om nieuwe ontwikkelingen binnen te halen.'

1. Jenaplan voor beginners: 'Je moet best wat in je mars hebben om in een stamgroep te staan'

Nanouk: 'Vaak zie je bij stagiaires dat ze Jenaplan in eerste instantie verwarrend vinden: 'Zo veel groepen door elkaar? Hoeveel kinderen heb je dan in je klas?' Ze denken vooraf dat het een totale chaos moet zijn. Terwijl, als ze er eenmaal in staan, zien veel stagiaires dat het juist helemaal niet chaotisch is, omdat de kinderen heel zelfstandig zijn en precies weten wat ze doen of wie ze iets moeten vragen. Ik merk dat veel Pabo-studenten geen benul hebben. Dat er te weinig kennis over jenaplanonderwijs is.'

Larissa: 'Ja, dat herken ik wel. Ik spreek geregeld voor studenten en dan krijg je ook echt niet de hele zaal enthousiast voor Jenaplan. Hoeft ook niet. Ik denk dat je best wat in je mars moet hebben om in een stamgroep te staan.'

Nanouk: 'Je moet creatief kunnen denken. Ondernemend zijn.'

Larissa: 'En om leerlijnen los te kunnen laten, moet je eerst gedegen kennis van die leerlijnen hebben. Loslaten en varen op je eigen kracht, dat vergt inzicht, lef en vertrouwen.'

Nanouk: 'Studenten denken vaak dat het betekent álles loslaten. Maar dat is het niet. Het wiel is niet voor niks uitgevonden. Ik begrijp heel goed dat je Jenaplan

moet leren begrijpen, als je er zelf niet opgezeten hebt of er stage gelopen hebt. Vandaar dat we met NJPV Jong bezig zijn te kijken of we een algemeen introductiefilmpje over Jenaplan kunnen maken. Met tekeningen, zoals ze dat bij TED vaak doen en naar voorbeeld van de Dr. Schaepmanschool.*

2. De letter en de geest van jenaplan: 'Ik heb niet alle theorie van Peter Petersen in mijn hoofd, maar wel de visie'

Nanouk: 'Ik heb een uitdagende start gehad in Lelystad. Ik was er lio'er geweest en kon er blijven. Het was een school in opbouw en ik mocht daar mijn bijdrage aan leveren. Soms als er nieuwe collega's kwamen, hoorde ik mensen zeggen: "Dit doen wij altijd zo". Dat is een zin waar ik een hekel aan heb. Tradities zijn mooi, maar ik hou van: hop, verder kijken, nieuwe perspectieven, nieuwe dingen proberen!'

Larissa: 'Er zijn ook mensen die zeggen: 'Peter Petersen wilde het zo'. Maar ik denk dat hij in deze tijd sommige dingen weer heel anders aangepakt zou hebben. Het 'Peter Petersen zei'-argument moet geen conversation stopper zijn. Voor mij is de toetssteen telkens de levende praktijk voor mijn neus: je moet kijken naar wat kinderen nodig hebben, hoe ouders reageren, wat je als team kunt betekenen.'

Larissa Rand



Larissa Rand

Bij haar afscheid als directeur van OJBS De Mussenacker in 2015 werd Larissa geëerd met een straatnaambordje. 'Larissa Plein', stond erop en eronder: 'Jenaplanner met een gouden Rand'. In die beschrijving zullen velen haar herkennen, als de organisator van de jaarlijkse jenaplanconferentie. Momenteel is ze gedetacheerd voor een bovenschoolse managementopdracht, is ze actief in het project 'Opleiden in school' en heeft wetenschap en technologie haar aandacht. En nee, dan is de lijst van activiteiten nog verre van compleet. De naam van haar eigen bedrijf, 'Onderwijs in beweging', zegt eigenlijk alles.

Eerste klik met jenaplan: 'Lang geleden gaf ik turnles. Ik deed dat op een manier die voor mij goed voelde. Zo ging ik altijd met de turnsters in gesprek en vroeg ze dan wat ze dit jaar wilden leren. Hoeveel onderdelen, welke moeilijkheidsgraad. En daarna maakten we samen trainingsschema's en gingen we aan het werk. Ze schoten vooruit, werkten als beesten. Toen ik op een dag op sollicitatiegesprek bij een jenaplanschool kwam, kreeg ik de vraag: 'Als er een lamp op school stuk is, wie moet die dan vervangen?' Ik antwoordde: 'Een kind, dat dat leuk vindt. Of ikzelf.' Ik dacht niet eens aan de conciërge. Ook ontdekte ik dat er hele kasten vol verdiepings- en verrijkingsmaterialen stonden die ik tijdens mijn werk op een reguliere school altijd zelf aan het maken was. Zo kwam ik erachter dan er een compleet onderwijsconcept bestond voor de manier waarop ik altijd al dacht en handelde.'

Nanouk: 'Ik heb ook niet alle theorie in mijn hoofd, maar de visie wel.'

Larissa: 'Precies. En hoe zou je die visie expliciet maken, als een ouder of een collega dat vraagt?'

Nanouk: 'Ik vertaal het voor mezelf zo: Jenaplan gaat erover dat de kinderen echt met elkaar zijn en dat ze er samen voor zorgen dat ze gelukkig zijn. Zo ongeveer zoals de Japanse leerkracht Kanamori dat gezegd heeft: 'Als één kind niet gelukkig is, is niemand gelukkig'. Iedereen is uniek en verschillend, en dat mag zo zijn. Dat betekent dat je door goed te kijken wie ze zijn en hoe ze doen, ook aansluiting zoekt bij de manier waarop ze leren. Als leerkracht kun je dat ondersteunen en veel aanbieden, maar het leren doen de kinderen zelf. Je wil dichtbij ze blijven – door in gesprek te zijn, door samen te vieren, te werken, door de kring.'

Larissa: 'Jij bent de voelsprietten in de groep. Je 'leest' wat er speelt. Soms zet je iets in gang: de ene keer ben je de leider, de keer daarna is het beter volgend aan te sluiten bij wat er zich voordoet in de groep.'

Nanouk: 'Ja. Soms is een woord of een gebaar genoeg.'

Larissa: 'En kinderen zijn zich soms niet eens bewust van hoe je ze volgt en wat je aan ingrepen doet. Ik heb een kind wel eens een opdracht gegeven waardoor hij heel veel van zijn energie kwijt kon. Dat werkte beter dan straffen, en het probleem in de groep loste zich vanzelf op: de drukte was weg.'

Nanouk: 'Misschien zijn ze zich soms dingen niet bewust, maar je bent ook wel heel duidelijk het voorbeeld. Als jij geïrriteerd binnen komt, krijg je dat binnen vijf minuten gespiegeld in de groepssfeer. Hoe zit Jenaplan in jouw hoofd?'

Larissa: 'Ook als een visie, denk ik. Dat de sfeer veilig is, dat je als leerkracht met pedagogische tact handelt. Dat uitgaan van het kind is toch iets heel anders dan wat ik vaak op reguliere scholen ben tegengekomen. Wat een kind nodig heeft, scheelt per kind en vaak per dag of per moment. En wat ik ook altijd vooraan in mijn handelen heb, is het werken in doelen en niet in lesjes: als je de

doelen expliciet maakt aan je groep, weten de kinderen feilloos wat er van ze verwacht wordt en wie ze kunnen vragen om hulp. Dat is niet altijd je vriendje. Er zat een jongen in mijn groep voor wie rekenen echt heel lastig was. Toen hij een keer als eerste naar me toekwam voor uitleg en het daarna begreep, verwees ik alle andere kinderen met een vraag naar hem. Dat werkte prachtig. Zo lukt het om de kinderen steeds meer een groep te laten zijn en elkaar te laten vinden.'

3. Onderwijs2032: 'Ik denk steeds: in Jenaplan zie ik dit allemaal al.'

Nanouk: 'Ik heb de discussie rond Onderwijs2032 niet erg gevolgd. Jij?'

Larissa: 'Af en aan.'

Nanouk: 'Wat haal je eruit?'

Larissa: 'Tja, misschien komt het omdat ik zó in Jenaplan zit, maar ik denk vaak bij wat ik aan conclusies hoor, dat ze er goed aan zouden doen om te gaan schrijven vanuit de jenaplanideeën. Als je niet wilt uitgaan van methodes, maar wilt werken vanuit doelen en met je blik op het kind, dan denk ik: Jenaplan. Ik ben betrokken bij een wetenschap- en technologieproject en daar ontdek ik dat, doordat mensen techniek zien als iets los van zichzelf en van een betekenisvolle context, het niet landt. Als je via thematisch onderwijs werkt, waar vakken bij elkaar komen, dan gaat het stromen. Dan komt de motivatie op gang.'

Nanouk: 'Dat is een creativiteit waarop ik heel graag aangesproken wordt. Heb je een voorbeeld?'

Larissa: 'Ja, als je stelt 'nu moeten we met de kinderen iets doen met techniek', dan wordt het krampachtig. Maar wij werkten op school eens in de drie jaar met de hele school ruim 6 weken aan het thema techniek. In de middenbouw maakten de kinderen van papier-maché een onbewoond eiland omringd door water. Op een gegeven moment drong zich de vraag op hoe de bewoners van dat eiland aan hun eten moesten komen. Daar werd een katrollensysteem voor ontworpen dat

echt moest werken. En er kwamen bruggen van het ene naar het andere eiland, waarbij het de opdracht was dat ze alleen van papier mochten zijn en zo sterk dat ze een speelgoedauto moesten kunnen dragen. Dan gaan kinderen aan de slag. Nadenken, filmpjes kijken en dan komen er creatieve vondsten, maar ook ontdekkingen van welke constructies wel en niet stevig zijn.'

Nanouk: 'Dat zijn zo'n mooie momenten. In mijn groep kwam er tijdens de winterspelen een mega-interesse in shorttrack op. Daar waren ze zo mee bezig, dat ik ze een artikel uit de Volkskrant kon laten lezen, onderstrepen en samenvatten en niemand zei 'wat moeilijk'. Je voelt de groep dan boven zichzelf uitstijgen.'

Larissa: 'Het is meteen toepasbaar en betekenisvol. Wat ik ook belangrijk vind in de teneur rond Onderwijs2032, is de uitgesproken wens dat er vertrouwen is in de professional. Veel meer vertrouwen, minder controle. Waarom is Finland zo succesvol? Doordat het onderwijs is losgekoppeld van de politiek. Het is daar niet zo dat bij iedere nieuwe regering de doelstellingen van het onderwijs veranderd worden.'

Nanouk: 'Op een gegeven moment ben je anders alleen nog maar aan het controleren en verantwoorden. Nadenken over de doelen van je onderwijs heeft veel meer effect op de leerresultaten.'

Larissa: 'Inderdaad. Als wij verantwoordelijkheid willen meegeven aan onze kinderen, moet de politiek dat ook doen naar scholen en professionals. Ik vind het prima als ze af en toe helikopteren en ik heb ook niks tegen verantwoording afleggen in de vorm van toetsen. Maar het moet geen afrekencultuur zijn.'

4. Hypes, tijdgeest en jenaplan: 'Juist omdat het concept zo sterk is, krijg je ruimte om nieuwe ontwikkelingen binnen te halen.'

Nanouk: 'In de krant lees je nu dat de overheid veel coulanter wil zijn voor partijen die scholen willen oprichten. Dat vind ik mooi, maar ik denk ook: wat voor

gekke scholen krijg je dan? De iPad-school is één ding, maar op welke hypes gaan we nog allemaal meedeinen?'

Larissa: 'Onze school heeft ook veel iPads aangeschaft, maar daarmee word je nog geen iPad-school. Het is een meedoen aan iets dat opkomt als middel, niet als verwatering van je concept. Bij Jenaplan staat een bepaalde visie duidelijk vast, met de basisactiviteiten, de basisprincipes. Juist omdat het concept zo sterk is, schep je ruimte om daarbinnen mee te bewegen met nieuwe ontwikkelingen. Haal de wereld binnen en ga de wereld in.'

Nanouk: 'Ook zo'n hype is werkdruk. Ik krijg werkdruk van het geklaag over werkdruk. In die moppertijd kun je veel andere dingen doen. Mensen moeten eigenaar willen en durven zijn van hun onderwijs.'

Larissa: 'Helemaal waar. Ik had een leerkracht met stressklachten, die ik 'gedwongen' heb een week lang geen instructie te geven. Ze kreeg daarmee een week om gewoon naar haar kinderen te kijken. "Je mag wel leerstof overbrengen, maar geen groepsinstructies geven", was mijn opdracht. Na die week was ze lyrisch over wat ze had waargenomen. Ze voelde zich weer veel meer eigenaar en kon vertrouwen op haar eigen kracht.'

Nanouk: 'Mooi. Weet je, hoewel er heel veel schoolconcepten zijn waar ik verwantschap mee voel, past Jenaplan mij. Al is het soms goed om dat niet zo te benoemen. Als je doet wat je altijd doet en mensen gaan mee in je visie, dan zijn ze enthousiast. Benoem je het als 'Jenaplan' dan lijkt dat soms af te stoten.'

Larissa: 'Haha. Misschien zijn we wel té trots. Omdat het zo goed is.'

Noot

Over het Jenaplanfilmpje houdt de NJPV je op de hoogte. Het filmpje van de Schaepmanschool is hier te zien: <http://schaepmanschool.nl/jenaplan>

Dag kracht van het groene speelplein

6 april 2016, 14.00-18.00 uur

jenaplanschool Walter Gillijnsschool, Zutphen.

M.m.v. Karsten Orth, prijswinnende ontwerper openbare ruimte
gemeente Apeldoorn.





Nanouk Teensma

Nanouk is een zelfbenoemd bovenbouwmen. Ze vindt het heerlijk te sparren met kinderen uit de laatste jaren van de basisschool, omdat ze rijke én goudeerlijke antwoorden geven – ook als ze iets niet goed vinden. Ze begon als jenaplanleerkracht op de Lispeltuut in Lelystad en verruilde die plek voor Antonius Abt in Engelen bij Den Bosch. Recent kwam ze tot de ontdekking dat ze ‘al best lang’ leerkracht is, toen een oud-leerlinge uit Lelystad haar uitnodigde voor een theaterstuk waarin ze speelde: ‘Omdat ik bij jou altijd mocht toneelspelen.’ Nanouk is fulltimer, maar vindt daarnaast ruimte om binnen KAN en NJPV Jong mee te denken over de ontwikkeling van het jenaplanonderwijs, de opleiding en de brug naar een jonge nieuwe aanwas. **Eerste klik met jenaplan:** ‘Dat begon vroeg. Ik heb zelf op een jenaplanschool gezeten en mijn ouders werkten in het jenaplanonderwijs. Op de pabo heb ik stage gelopen in een kleutergroep op een traditionele klassikaal-georganiseerde school. Dat bleek niks voor mij. Ik miste meteen het sociaal-emotionele, het projectmatige werken, het autonoom-creatieve dat zowel de leerkracht als het kind mogen hebben. Toen ik op een Jenaplan mocht gaan werken, was dat een thuis komen: een school die snapt dat niet ieder kind op hetzelfde moment hetzelfde wil werken.’

Foto: Judith Flux